

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 377:005.33

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.12625267>

Розвиток комунікативної толерантності здобувачів професійно-технічних закладів освіти в епоху інновацій

Молодовська Юлія Сергіївна

аспірантка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» Одеса, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-0042-2109>

Прийнято: 10.04.24 | Опубліковано: 29.04.24

Анотація. У статті проаналізовано інноваційно педагогічні стратегії для розвитку комунікативної толерантності у здобувачів професійно-технічних закладів освіти.

Мета аналіз інноваційних педагогічних стратегій для розвитку комунікативної толерантності у здобувачів професійно-технічних закладів освіти.

Методи. Розглянуто теоретичні підходи до визначення комунікативної толерантності та її значення в особистісному та професійному розвитку студентів. З'ясовано, що наявність усвідомленого шаблону толерантної поведінки відіграє вирішальну роль у формуванні позитивного взаєморозуміння та попередженні конфліктів. Висвітлено, як інноваційні освітні технології та методики можуть сприяти розвитку комунікативної толерантності, акцентуючи на важливості міждисциплінарних досліджень у цій сфері.

Результати. Визначено, що комунікативна толерантність є однією з фундаментальних характеристик, необхідних для гармонійного особистісного розвитку. Вона охоплює здатність особистості розуміти, приймати та цінувати різні думки, культурні норми і поведінкові моделі, які відрізняються від власних.

Висновки. Проаналізовано різні підходи та методи, які застосовуються в освітньому процесі для розвитку комунікативної толерантності. Особливий акцент зроблено на інтеграції міжкультурної освіти, використанні тренінгових та ігрових методів, проектних технологій, а також на впровадженні цифрових інструментів, що відповідають потребам сучасного освітнього середовища.

Доведено, що передумовою ефективного розвитку комунікативної толерантності є створення середовища, де кожен здобувач відчуває себе частиною спільноти, незалежно від своїх культурних, етнічних чи соціальних відмінностей. Важливо, щоб навчальний процес був наповнений активними методами навчання, які спонукають до рефлексії, самоаналізу та критичного осмислення власних поглядів і стереотипів.

Сформовано висновки, що підкреслюють значення комунікативної толерантності як невід'ємної складової якісної освіти у професійно-технічних закладах. Особлива увага приділена необхідності розробки та впровадження спеціалізованих навчальних програм та курсів, що спрямовані на формування толерантної свідомості та відповідального ставлення до міжкультурної взаємодії.

Ключові слова: толерантність, комунікативна толерантність, проектні технології, інформаційно-комунікативні технології, інновації.

Development of communicative tolerance in students of vocational and technical education institutions in the era of innovations

Molodovska Yuliia,

graduate student of the Department of Pedagogy and Educational Management
Odesa Regional Academy of In-Service Education of the Odesa Regional Council
Odesa, Ukraine ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-0042-2109>

Abstract. The article analyzes innovative pedagogical strategies for the development of communicative tolerance among students of vocational and technical educational institutions

Objective analysis of innovative pedagogical strategies for the development of communicative tolerance in students of vocational and technical educational institutions.

Methods. Theoretical approaches to the definition of communicative tolerance and its importance in the personal and professional development of students are considered. It was found that the presence of a conscious pattern of tolerant behavior plays a decisive role in the formation of positive mutual understanding and the prevention of conflicts. It is highlighted how innovative educational technologies and methods can contribute to the development of communicative tolerance, emphasizing the importance of interdisciplinary research in this area.

Results. It was determined that communicative tolerance is one of the fundamental characteristics necessary for harmonious personal development. It encompasses an individual's ability to understand, accept, and appreciate different opinions, cultural norms, and behavioral patterns that differ from one's own.

Conclusions. Various approaches and methods used in the educational process for the development of communicative tolerance are analyzed. Special emphasis is

placed on the integration of intercultural education, the use of training and game methods, project technologies, as well as the implementation of digital tools that meet the needs of the modern educational environment.

It has been proven that the prerequisite for the effective development of communicative tolerance is the creation of an environment where each student feels part of the community, regardless of their cultural, ethnic or social differences. It is important that the educational process is filled with active learning methods that encourage reflection, introspection, and a critical understanding of one's own views and stereotypes.

Conclusions were made that emphasize the importance of communicative tolerance as an integral component of quality education in vocational and technical institutions. Special attention is paid to the need to develop and implement specialized educational programs and courses aimed at forming a tolerant consciousness and a responsible attitude to intercultural interaction.

Key words: tolerance, communicative tolerance, design technologies, information and communication technologies, innovations.

Постановка проблеми. У сучасних умовах суспільство характеризується високим рівнем міжкультурної взаємодії та інтенсифікацією комунікативних процесів, що ставить перед освітніми закладами важливе завдання – підготовку фахівців, здатних ефективно взаємодіяти в мультикультурному середовищі.

З урахуванням цих умов, розвиток комунікативної толерантності стає ключовим аспектом у професійній підготовці здобувачів освіти в професійно-технічних закладах освіти. Комунікативна толерантність не лише сприяє підвищенню ефективності вирішення професійних завдань в умовах різноманітності, але й формує здатність до етичної взаємодії, важливу для побудови гармонійних відносин у робочому колективі та суспільстві в цілому.

Значення інноваційного освітнього середовища у цьому процесі не можна недооцінювати. Воно забезпечує не тільки доступ до новітніх технологій та методик навчання, але й створює умови для розвитку важливих м'яких навичок, включаючи комунікативну толерантність. Таке середовище сприяє формуванню відкритості, готовності до співпраці та розуміння культурних відмінностей, що є незамінними компонентами успішної професійної діяльності в сучасному глобалізованому світі.

У контексті цих викликів, необхідно впроваджувати ефективні методи і підходи до навчання, які б сприяли розвитку комунікативної толерантності серед здобувачів професійно-технічних закладах освіти, що набуває особливої актуальності. Це вимагає комплексного підходу, що включає аналіз існуючих педагогічних стратегій, розробку інноваційних навчальних програм та впровадження ефективних інструментів оцінювання рівня комунікативної толерантності. Отже, розробка та реалізація таких методів і підходів стануть значним внеском у підвищення якості професійної освіти та підготовку кваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно діяти в умовах швидкоплинних соціальних та економічних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері сучасних наукових пошуків значну увагу приділяється дослідженню комунікативної толерантності, що відображається у широкому спектрі психолого-педагогічних досліджень. Вивчення даної проблематики займає центральне місце в наукових працях вчених, які розглядають толерантність як комплексне інтегроване явище, що відіграє критичну роль у загальному процесі формування ідентичності особистості, зокрема Л. Пермінова, Г. Балла та інші. Дослідження етнічної толерантності та її впливу на соціальні взаємодії представлено у роботах О. Байбакова. Окрім того, у наукових дослідженнях М. Андрєєва, акцент робиться на необхідності виховання молоді з орієнтацією на принципи толерантності.

Важливий внесок у філософське осмислення теми толерантності внесли Ф. Бацевич, а у контексті морального виховання, орієнтованого на принципи толерантності – Я. Коменський. Специфіка комунікативної толерантності та її роль у професійній підготовці майбутніх фахівців аналізується у працях В. Лапи [4] , А. Зінченко [3], Е. Панасенко [5] , А. Скока [9], що підкреслює мультидисциплінарний характер та глибину наукових досліджень у даній сфері.

Мета статті – аналіз інноваційних педагогічних стратегій для розвитку комунікативної толерантності у здобувачів професійно-технічних закладів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі проблема толерантності виявилася в центрі уваги міжнародної спільноти, виступаючи предметом глибокого аналізу на різних платформах. Це відбувається через зростання конфліктів і викликів, пов'язаних із взаємодією між культурами та індивідами. Особливий акцент робиться на необхідності розробки та впровадження міждисциплінарних досліджень у цій сфері, оскільки сучасне суспільство зіткнулося з серйозними проблемами, пов'язаними з збройною агресією та зниженням гуманітарних стандартів. Важливим є усвідомлення того, що відсутність комунікативної толерантності серйозно обмежує можливості для ефективної взаємодії та впливає на якість особистісного розвитку майбутніх фахівців.

Дискусії щодо комунікативної толерантності в науковому дискурсі охоплюють широкий спектр поглядів і методологічних підходів, що підкреслює багатовимірність та складність даної проблематики. О. Г. Бабчук описує комунікативну толерантність як важливу якість особистості, яка сприяє позитивному взаєморозумінню та відсутності конфліктів у спілкуванні, через наявність усвідомленого шаблону толерантної поведінки у суб'єкта [1, с. 9].

З іншого боку, А.Г. Скок розглядає комунікативну толерантність як здібність до продуктивної взаємодії та взаємопізнання, підкреслюючи значення толерантних установок у процесі спілкування [9, с. 80].

В. М. Лапа підкреслює ключове значення комунікативної толерантності як фундаментальної якості особистості, вбачаючи її основу в унікальних характеристиках людини, таких як життєві пріоритети, поведінкові патерни, потреби, моральні принципи та емоційний стан. Ця властивість відіграє критичну роль у міжособистісних відносинах, оскільки дозволяє індивідам перебувати у гармонії, незважаючи на розбіжності, та сприяє здатності не лише акцептувати, а й ігнорувати відмінності, що сприяє взаємоприйняттю та співпраці. Таким чином, комунікативна толерантність стає катализатором для конструктивної взаємодії, ефективної комунікації та розвитку відносин як у особистому, так і у професійному контексті, надаючи значний вплив на життєвий шлях особистості [4, с. 64].

Отже, комунікативна толерантність є однією з фундаментальних характеристик, необхідних для гармонійного особистісного розвитку. Вона охоплює здатність особистості розуміти, приймати та цінувати різні думки, культурні норми і поведінкові моделі, які відрізняються від власних. У світі, де переплетення культур і поглядів стає все більш вираженим, комунікативна толерантність дозволяє індивідам ефективно взаємодіяти, співпрацювати та розвиватися у мультикультурному середовищі, що не лише сприяє особистісному зростанню, але й покращує професійну адаптацію та успіх.

У сучасній динаміці професійної освіти визначальну роль відіграє ідея інноваційності, яка стає ключем до розвитку особистісних та професійних якостей студентів. Підкреслюючи важливість цього аспекту, А. Семенова виокремлює інноваційну освіту як основу для самоорганізації та подальшого професійного зростання індивідів у рамках інформаційного освітнього

простору. Вона вказує на синергетичний ефект самоорганізації людської свідомості як каталізатора досягнення вищих рівнів професійної активності [8, с. 137].

У цьому контексті, можна припустити, що розвиток комунікативної толерантності у професійно-технічних закладів освіти набуває особливого значення. Такий розвиток можливий через адаптацію освітніх програм до вимог гнучкості, мультикультурності, а також через інтеграцію дисциплін і застосування інтерактивних технологій. Впровадження компетентнісного, порівняльного, гуманістичного, культурологічного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів може стати фундаментом для розбудови такої толерантності.

Власне студенти виступають як головні учасники в цьому процесі, проте основна відповідальність за ефективне структурування та виконання програм розвитку комунікативної толерантності покладається на педагогічний склад вищих навчальних закладів. Саме вони стають ключовим елементом у створенні необхідних умов для такого навчання, де інтерактивні методи відіграють вирішальну роль у формуванні відкритого та толерантного комунікативного середовища.

Акцентування на підвищенні ефективності освітнього процесу через застосування передових педагогічних технологій є ключовим завданням для науково-педагогічних працівників у контексті сучасної вищої освіти. Використання новаторських форм та методів активного навчання ініціює поліпшення освітніх результатів, зорієнтованих на динамічний обмін думками, продуктивну взаємодію між учасниками освітнього процесу та активне вироблення глибокого розуміння тематики з тісним зв'язком з практичною діяльністю. Це сприяє розвитку стійких партнерських відносин у форматах «викладач-студент», «студент-студент», а також «викладач-викладач».

Особливу увагу в цьому процесі заслуговує впровадження моделі трисуб'єктних взаємовідносин, що доповнює традиційну взаємодію між викладачем і студентом за рахунок інтеграції інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. Л. Петухова визначає це середовище як комплекс знанневих, технологічних і ментальних компонентів, котрі в синхронізованій інтеграції забезпечують ефективне оволодіння знаннями [7]. Вона вбачає в трисуб'єктній дидактиці новий напрямок у педагогічній науці, який висвітлює загальні закономірності, принципи та засоби організації освітнього процесу на засадах рівноправності відносин між студентом, педагогом та інформаційно-комунікаційним педагогічним середовищем.

Така модель співпраці у віртуальному освітньому просторі кардинально трансформує традиційне спілкування між викладачем та студентом, перетворюючи його на ефективне партнерство. Це, в свою чергу, мотивує до переосмислення контрольних форм оцінювання знань, таких як доповіді, звіти, публічний захист групових проєктів, та збагачує індивідуалізацію навчального процесу. За таких умов, науково-педагогічний працівник і студент стають активними учасниками в інтерактивному діалозі з освітньою системою, що є прикладом трисуб'єктної взаємодії. Такий підхід відкриває широкі перспективи для організації освітнього процесу на засадах активного діалогового спілкування, значно збагачуючи його зміст і форми.

Важливо зазначити, що в епоху інновацій, саме професійно-технічні заклади освіти займають ключове місце у підготовці фахівців, здатних відповідати викликам сучасного ринку праці. Ці заклади зазнають значних змін, адаптуючись до швидкого впровадження новітніх технологій та методик навчання. Інновації у професійно-технічній освіті не обмежуються лише впровадженням нових технічних засобів навчання, але й передбачають зміни в підходах до викладання, способах взаємодії між викладачами та студентами, а

також у методах розвитку ключових соціальних навичок, включаючи комунікативну толерантність [2, с. 55]. Оновлення освітнього процесу вимагає інтеграції курсів, спрямованих на розвиток міжкультурної компетенції та толерантного спілкування, що стає основою для підготовки конкурентоспроможних спеціалістів, готових до ефективної взаємодії в глобалізованому світі.

Інноваційні технології глибоко трансформували освітній процес, відкриваючи нові горизонти для викладачів та студентів професійно-технічних закладів освіти. Цифровізація навчання, використання онлайн платформ для спілкування та обміну знаннями, а також впровадження інтерактивних методів навчання зробили освітній процес більш гнучким, доступним і ефективним. Студенти мають можливість вчитися у власному темпі, використовуючи різноманітні електронні ресурси, відеоуроки, та інші інтерактивні інструменти, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу.

Особливу увагу в цьому контексті заслуговує вплив інновацій на розвиток комунікативної толерантності. Професійно-технічні заклади освіти, використовуючи інноваційні технології, мають унікальну можливість формувати у студентів навички, необхідні для ефективного спілкування в сучасному світі. Це включає вміння вести діалог у різноманітних комунікативних середовищах, від традиційного особистого спілкування до використання цифрових платформ та соціальних мереж.

Впровадження проєктної роботи, групових онлайн-дискусій, вебінарів та віртуальних конференцій дозволяє студентам розвивати навички спілкування, критичного мислення та командної роботи.

В процесі навчання в професійно-технічних закладах освіти актуалізується завдання інтеграції інноваційних педагогічних підходів, серед яких ключове місце займають проєктні технології, які передбачає використання

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

різноманітних дидактичних стратегій (діалогових, ігрових, пошукових), що забезпечують активне залучення здобувачів до процесу навчання. Розробка і реалізація проєктів покладаються на студентів як на важливий елемент самоорганізації, аналітичного мислення та колективної взаємодії, вимагаючи від них не тільки фундаментальних знань, але й навичок самостійного вирішення проблемних завдань.

Науково-педагогічні працівники сприяють процесу мотивації здобувачів, пропонуючи теми, які викликають науковий інтерес і мають практичну значимість. Значна увага приділяється формулюванню завдань, зорієнтованих на удосконалення комунікаційних умов в навчальному середовищі, що вимагає від студентів згуртованості, ефективної координації дій та визначення спільної мети. Командна робота розкриває можливості для об'єднання інтелектуальних зусиль, навчання через співпрацю, взаємодопомогу та виховує відповідальність за спільний результат.

Реалізація проєктної діяльності у педагогічному контексті передбачає не тільки студентську ініціативу, але й активну підтримку з боку викладачів, що включає емоційну заохочення, консультативну допомогу на початкових етапах роботи, підтримку в разі виникнення труднощів або невдач. Важливим аспектом є впровадження механізмів взаємодопомоги та розвиток комунікативної системи, орієнтованої на діалог і полілог, що сприяє підвищенню рівня самосвідомості та самооцінки здобувачів професійно-технічних закладів освіти.

Такий підхід не тільки сприяє засвоєнню студентами академічних знань і професійних навичок, але й формує у них компетенції, необхідні для ефективної комунікації, критичного мислення, креативності та здатності до самоорганізації.

В контексті реалізації проєктної діяльності в умовах професійно-технічної освіти, вирішальну роль відіграє маніфестація комунікативної толерантності, яка стає фундаментом для ефективної групової взаємодії. Формування такої толерантності трансформується в комплексну особистісну якість, охоплюючи мотиваційний аспект до толерантної взаємодії, позитивне ставлення до інших учасників спілкування та їх культурного та соціального контексту, а також розуміння та навички, необхідні для конструктивної комунікації в полікультурному середовищі.

Ця інтеграція сприяє не лише розвитку здатності до емпатійного розуміння та поваги, але й формує вміння критично оцінювати думки та дії інших, що є ключовим для побудови продуктивного діалогу. Процес навчання, що передбачає встановлення правил толерантної комунікації перед дебатами або будь-якою іншою груповою діяльністю, демонструє значимість дотримання принципів взаємоповаги, спроби зрозуміти позиції інших, захисту власних поглядів без порушення чужих кордонів, вміння адекватно реагувати на критику та знаходити збалансовані рішення, враховуючи інтереси всіх учасників спілкування.

У контексті розвитку комунікативної толерантності у здобувачів професійно-технічних закладів освіти в епоху інновацій, значення і методики формування цієї якості набувають нового змісту. Сучасні освітні процеси, збагачені інноваційними технологіями, створюють унікальні можливості для педагогів у вихованні у студентів відкритості, поваги та розуміння в межах різноманітного спілкування [3; 5].

Передумовою ефективного розвитку комунікативної толерантності є створення середовища, де кожен здобувач відчуває себе частиною спільноти, незалежно від своїх культурних, етнічних чи соціальних відмінностей. Важливо, щоб навчальний процес був наповнений активними методами

навчання, які спонукають до рефлексії, самоаналізу та критичного осмислення власних поглядів і стереотипів.

Одним із основних підходів до розвитку толерантності є інтеграція міжкультурної освіти в навчальний план. Це може включати проведення тематичних семінарів, роботу з інтерактивними та мультимедійними матеріалами, організацію майстер-класів та зустрічей з представниками різних культур. Такий підхід допомагає здобувачам не лише збагатити свої знання про культурну різноманітність, але й розвинути емпатію та вміння співпереживати [6, с. 34].

Сприяння створенню сприятливого мікроклімату в академічних колективах та виховання толерантного ставлення серед студентських груп вимагає цілеспрямованої взаємодії та зусиль з боку освітньої спільноти. Важливість формування позитивної самоідентифікації особистості, або «Я-концепції», виступає як фундамент для досягнення особистісного зростання та розвитку в рамках професійної підготовки. Реалізація такого завдання потребує впровадження інноваційних освітніх стратегій, що спрямовані на підвищення педагогічної культури викладачів і рівня освітніх технологій.

У цьому контексті, активне використання тренінгових технологій, які охоплюють професійно-поведінковий тренінг та тренінги рефлексії, відіграє ключову роль у формуванні компетенцій, необхідних для адаптації до різноманітних професійних та соціальних ситуацій. Діалогічні методи, включаючи групові дискусії та аналіз ситуацій, сприяють розвитку критичного мислення та емпатії. Ігрові технології, в тому числі діалогічні, рольові та ділові ігри, дозволяють здобувачам професійно-технічних закладів освіти випробувати різні ролі та сценарії в безпечному навчальному середовищі, тим самим розвиваючи гнучкість поведінки та адаптивність.

Крім того, важливу роль у сучасному освітньому процесі відіграють арт-технології та інформаційні технології, що сприяють креативному самовираженню студентів і розширенню їхнього культурного горизонту. Впровадження таких технологій допомагає досягти гармонії між соціальними та індивідуальними потребами студентів, підтримуючи їхню готовність до самореалізації та позитивної зміни в суспільстві.

Надзвичайно важливу роль у формуванні толерантного комунікативного середовища відіграє педагогічний колектив. Викладачі, які демонструють толерантне ставлення, відкритість до діалогу та готовність до рефлексії, є прикладом для наслідування студентами. Педагоги мають бути не лише передавачами знань, але й модераторами дискусій, спонсорами культурної різноманітності та захисниками ідеї взаємоповаги і розуміння.

Отже, розвиток комунікативної толерантності у професійно-технічних закладах освіти в епоху інновацій передбачає створення інклюзивної, відкритої та підтримуючої освітньої атмосфери. Таке середовище дозволить здобувачам не лише набувати професійних знань, але й розвивати особистісні якості, які є ключовими для успішної взаємодії в сучасному мультикультурному світі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В контексті динамічного розвитку освітніх процесів у професійно-технічних закладах освіти, імплементація диверсифікованих педагогічних технологій виступає як фундаментальний аспект стимулювання комплексного розвитку не лише професійних умінь здобувачів, але й їхньої здатності до глибокої аналітики наукових доктрин та закономірностей. Основоположним елементом зазначеного підходу є створення ситуації «іммерсивного проживання» навчального контенту, яка відкриває шлях до вдосконалення перцептивного сприйняття та практичного застосування теоретичних засад, а також до виявлення та розвитку індивідуальних якостей.

Залучення студентів до активної участі у навчальному процесі через застосування інноваційних дидактичних стратегій та методологій являє собою ключ до реалізації концептуальної мети освіти. Даний процес спрямований на трансформацію набутих знань у морально значущі якості особистості, що сприяє інтенсифікації та розвитку комунікативної толерантності в рамках освітньої діяльності професійно-технічних закладів освіти. Таке формування толерантності, яке є невід'ємною частиною професійної підготовки, стає основою для підготовки компетентних фахівців, здатних до ефективної адаптації та продуктивної діяльності у мінливому мультикультурному середовищі.

Отже, впровадження та розвиток педагогічних інновацій, які спрямовані на активізацію інтелектуального розвитку студентів та їхніх морально-етичних компетенцій, відіграє вирішальну роль у процесі становлення комунікативної толерантності. Цей процес не тільки сприяє засвоєнню студентами професійних знань і навичок, але й розвиває в них навички міжкультурного спілкування, емпатії, взаємоповаги та взаєморозуміння, що є імперативами професійної компетентності.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні впливу цифрових освітніх технологій на формування толерантного спілкування та розробці комплексних педагогічних стратегій, спрямованих на інтеграцію міжкультурної компетентності в професійну підготовку.

Список використаних джерел

1. Бабчук О. Г. Психологічні особливості майбутніх фахівців з різним рівнем комунікативної толерантності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Психологія*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 3. С. 5–9.

2. Зельман Л. Н. Професійна підготовка кваліфікованих робітників сфери обслуговування в нових соціально-економічних умовах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 48. К.; Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2017. С. 55–58.

3. Зінченко А. Модель формування комунікативної толерантності студентів педагогічних спеціальностей університетів у процесі гуманітарної підготовки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 3. С. 241–248

4. Лапа В. М. Наукові підходи до визначення поняття «комунікативна толерантність». *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 6. Т. 2. С. 61–65.

5. Панасенко Е. Формування комунікативної толерантності в майбутніх практичних психологів: теоретико-прикладний аспект. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Вип. 10. Слов'янськ, 2019. С. 127-140.

6. Пермінова Л. Комунікативна толерантність як умова фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. Серія «Педагогічні науки». 2019. С. 33-38.

7. Петухова Л. Трисуб'єктна дидактика в моделі інноваційного розвитку освітніх систем. *Педагогічні науки*. 2014. Вип. 65. С. 74–80.

8. Семенова А.В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх вчителів: монографія. Одеса : Юридична література, 2009. 504 с.

9. Скок А.Г. Комунікативна толерантність викладача вищого навчального закладу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 34. С. 79–84.

10. Калмиков Г.В. Комунікативна толерантність vs комунікативна інтолерантність як генеративна проблема. (у співавторстві з Доброскок, С.С.,

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Чижма, Д.М. Ендеберя, І.В., Кихтюк, О.В.). PSYCHOLINGUISTICS, Вип. 30(1), 2021. <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/1253>